

Toshniyozova Rayhon

Termiz iqtisodiyot va servis Universiteti

Pedagogika va ijtimoiy gumanitar fanlar fakulteti, Filologiya va tillarni o'qitish
(o'zbek tili) yo'nalishi 14.25-guruh talabasi

Annotatsiya:

Ushbu maqolada rus adabiyotining buyuk namoyandasi Fyodor Mixaylovich Dostoyevskiyning "Jinoyat va Jazo" romani chuqur tahlil qilinadi. Maqolada bosh qahramon Rodion Raskolnikovning "tanlangan shaxslar" haqidagi g'ayriinsoniy nazariyasi va uning amaliyotdagi halokatli oqibatlarini yoritilgan. Shuningdek, asardagi psixologik duel — jinoyatchi va tergovchi o'rtasidagi intellektual to'qnashuv hamda inson ruhini poklovchi kuch sifatida Sonya Marmeladova obrazining ahamiyati ochib beriladi. Maqola inson vijdoni har qanday qonuniy jazodan ustun ekanligi va ma'naviy qayta tug'ilish imkoniyatlari haqidagi falsafiy xulosalar bilan yakunlanadi.

Аннотация:

В данной статье подвергается глубокому анализу роман «Преступление и наказание» великого представителя русской литературы Фёдора Михайловича Достоевского. В работе освещаются антигуманная теория главного героя Родиона Раскольникова об «избранных людях» и её катастрофические последствия на практике. Также раскрывается психологическая дуэль — интеллектуальное противостояние преступника и следователя, и значение образа Сони Мармеладовой как силы, очищающей человеческую душу. Статья завершается философскими выводами о том, что человеческая совесть стоит выше любого законного наказания, а также о возможностях духовного перерождения.

Abstract:

This article provides a profound analysis of the novel "Crime and Punishment" by the great figure of Russian literature, Fyodor Mikhailovich Dostoevsky. The paper highlights the main character Rodion Raskolnikov's antihuman theory of "extraordinary people" and its catastrophic consequences in practice. It also uncovers the psychological duel — the intellectual clash between the criminal and the investigator — and the significance of Sonya Marmeladova's character as a purifying force for the human soul. The article concludes with philosophical insights stating

that the human conscience transcends any legal punishment, and explores the possibilities of spiritual rebirth.

Kalit so'zlar: Dostoyevskiy ijodi, Rodion Raskolnikov, asardagi obrazlar tizimi, psixologik tahlil, asarning ahamiyati, "Jinoyat va jazo".

Ключевые слова: Творчество Достоевского, Родион Раскольников, система образов в произведении, психологический анализ, значение произведения, «Преступление и наказание».

Keywords: Dostoevsky's work, Rodion Raskolnikov, system of characters, psychological analysis, significance of the work, "Crime and Punishment"

Kirish:

Fyodor Mixaylovich Dostoyevskiy (1821–1881) — rus va jahon adabiyotining eng buyuk namoyandalaridan biri, mutafakkir va falsafiy-psixologik romanchilik asoschisi. Uning asarlari inson ruhiyatining eng tub, yashirin qirralarini ochib berishi bilan ajralib turadi.

Dostoyevskiy jahon adabiyoti xazinasiga kirgan beshta ulkan romani bilan mashhur:

"Jinoyat va jazo" (1866) — Raskolnikov ismli talabaning "g'oyaviy qotilligi", vijdon azobi va ruhiy poklanishi haqidagi falsafiy asar.

"Idiot" (Ahmoq) (1868) — Mutloq pok va ezgu inson (Knyaz Mishkin)ning shafqatsiz jamiyatdagi fojiasi.

"Jinlar" (1872) — Siyosiy radikalizm va buzg'unchi g'oyalarning jamiyatga halokatli ta'siri haqida.

"O'smir" (1875) — Yosh yigitning shakllanishi, pul va ma'naviyat o'rtasidagi kurashi.

"Aka-uka Karamazovlar" (1880) — Adibning so'nggi va eng cho'qqi asari. Unda xudo, erkin iroda, axloq va inson tabiatidagi dualizm (yaxshilik va yomonlik kurashi) chuqur tahlil qilingan.

Fyodor Mixaylovich Dostoyevskiyning "Jinoyat va Jazo" romani 1866-yilda yozilgan bo'lib, muallifning "Buyuk beshlik" turkumidagi ilk asaridir. Asar XIX asr Rossiyasidagi ijtimoiy inqiroz, qashshoqlik va ma'naviy degradatsiyani yorqin bo'yoqlarda aks ettiradi. Bu shunchaki detektiv voqea emas, balki inson irodasi va axloqi masalasini ko'ndalang qo'ygan falsafiy-psixologik traktatdir

Fyodor Dostoyevskiy kabi yozuvchilar asarlari —nafaqat o'qiladigan, balki kechiniladigan, azoblanib anglanadigan adabiyotdir. Uning qalamiga mansub har bir romaninsonni o'z vijdoni bilan yuzma-yuz qiladi. Dostoyevskiy ijodining markazida bitta buyuk mavzu turadi—inson. Ammo bu inson—silliq emas, tortinchoq emas,

“yaxshi” ham emas. Bu inson —vijdoni bilan qiynalayotgan, Xudobilan ziddiyatda, ruhiy tubanlikda, yuragida do‘zax bilan yashayotgan inson. Yozuvchi uni chiroyli qilmaydi, yuvmaydi, oqlamaydi. U shunchaki ko‘rsatadi: “Mana odam!” — deydi.

Bu asardagi obrazlarning ta’rifi ahamiyati

"Jinoyat va jazo"asaridagi asosiy obrazlar, ularning xarakteri, hayotiy prinsiplari (g‘oyalari) va asardagi vazifalari aks etgan qisqa va to‘liq jadval:

Qahramon nomi Xarakteri va ijtimoiy holati Markaziy g‘oyasi Hayotiy prinsipi Asardagi asosiy roli va vazifasi

Rodion Raskolnikov Aqlli, mag‘rur, qashshoqlikdan qiynalgan sobiq huquqshunoslik talabasi. Insonlar ikki toifaga bo‘linadi: "itoatkor ko‘pchilik" va qonunni buzishga haqli "Napoleonlar". Markaziy obraz. U o‘z g‘oyasini tekshirish uchun qotillik qiladi va so‘ngra chuqur vijdon azobini boshdan kechiradi.

Sonya Marmeladova Kambag‘al, ruhan pok, oilasini boqish uchun fohishalikka majbur bo‘lgan yosh qiz. Fidoyilik, ilohiy sevgi, imon va azob chekish orqali ruhan poklanish. Raskolnikovning ma’naviy qutqaruvchisi. Uni tavba qilishga va jinoyatini bo‘yniga olishga undaydi.

Porfiri Petrovich Nozik psixolog, o‘ta aqlli va tajribali jinoyat qidiruv tergovchisi. Jinoyatchining psixologiyasi baribir uni fosh qiladi, vijdon azobidan qochib qutulib bo‘lmaydi. Raskolnikovga qarshi ruhiy kurash olib boradi va uni o‘z xohishi bilan iqror bo‘lib kelishga majbur qiladi.

Arkadiy Svidrigaylov Boy pomeschchik, vijdotsiz, axloqan buzilgan va hayotdan zerikkan shaxs. "Hamma narsaga ruxsat berilgan". Axloqiy qonunlar mavjud emas. Raskolnikovning "salbiy egizagi". Imonsizlik va mutloq xudbinlik insonni qora botqoqqa va o‘z joniga qasd qilishga olib kelishini ko‘rsatadi. Dmitriy Razumixin Raskolnikovning universitetdagi yaqin do‘sti. Mehnatsevar, quvnoq va sodiq yigit. Qiyinchiliklarga qaramay halol mehnat qilish, hayotga umid va optimizm bilan qarash. Raskolnikovning og‘ir damlarida uning oilasiga tayanch bo‘ladi. Asardagi sog‘lom fikr va haqiqiy do‘stlik timsoli.

Dunya Raskolnikova Rodionning singlisi. Go‘zal, g‘ururli, irodali va olijanob qiz. Oilasi va yaqinlari uchun o‘zini qurbon qilishga tayyorlik, lekin sha‘nini oxirigacha himoya qilish. Akasining taqdiri uchun qayg‘uradi; Svidrigaylov va Lujin kabi xudbin kimsalarning asl basharasini ochib beradi.

Semyon Marmeladov Sonyaning otasi. Ichkilikka ruju qo‘ygan, irodasiz, sobiq amaldor. O‘z tubanligini anglash, chorasizlik va "boradigan joyi qolmaganlik" dardi. Jamiyatning eng quyi qatlamidagi "xo‘rlangan va haqoratlangan" insonlar fojiasini ifodalaydi.

Pyotr Lujin Kibrli, pishiq, hamma narsani pul bilan o'ldaydigan soxta advokat. "Avvalo o'zingni sev". Faqat o'z shaxsiy manfaati va boyligini ko'zlash. Asardagi eng jirkanch va xudbin obraz. Pul va mavqe insonni qanchalik maydalashtirib yuborishini ko'rsatadi.

Asar markazida kambag'al talaba Rodion Raskolnikov va uning "Napoleoncha" nazariyasi turadi. U insoniyatni ikki guruhga bo'ladi:

"Oddiy" odamlar: Qonunga itoat qiluvchi, ko'pchilikni tashkil etuvchilar.

"Tanlanganlar": Dunyoni o'zgartirish yo'lida qonunni buzishga, hatto qon to'kishga huquqi bor deb hisoblanuvchi buyuk shaxslar. Raskolnikov o'zini ikkinchi toifaga mansubligini isbotlash uchun sudxo'r kampirni o'ldirishga qaror qiladi. Biroq, jinoyat sodir etilganidan so'ng, uning ruhiy dunyosi butunlay parchalanadi. Dostoyevskiy qahramonning iztiroblari orqali har qanday g'oya inson hayotidan ustun bo'la olmasligini uqtiradi.

Roman davomida tergovchi Porfiriy Petrovich va Raskolnikov o'rtasidagi psixologik suhbatlar asarning eng yuqori nuqtasi hisoblanadi. Porfiriy Petrovich dalillarga emas, balki jinoyatchining ruhiy holatiga tayanadi. Bu duelda Porfiriy Raskolnikovga qochishga yo'l qo'ymaydi, balki uni o'z vijdoni oldida javob berishga undaydi.

Raskolnikovning zulmatli dunyosida Sonya Marmeladova nur va poklik ramzidir. O'z oilasi uchun o'zini qurbon qilgan bu qiz, Raskolnikovga haqiqiy najot yo'lini — tavba qilish va sevgi orqali poklanishni ko'rsatadi. Dostoyevskiy Sonya orqali yovuzlikni faqat sevgi va e'tiqod bilan yengish mumkin degan g'oyani ilgari suradi.

Xulosa: Fyodor Dostoyevskiy ushbu romani bilan inson qalbini yaxshilik va yomonlik kurashadigan abadiy maydon sifatida tasvirlaydi. "Jinoyat va jazo" — har bir o'quvchini o'z ichki dunyosiga nazar tashlashga, vijdon bilan yuzma-yuz kelishga va hayotning haqiqiy ma'nosi kibrda emas, balki mehr-shafqatda ekanini anglashga undaydigan o'lmas asardir. "Jinoyat va Jazo" — insonning adashishi, yiqilishi va nihoyat o'zligini topishi haqidagi buyuk asardir. Raskolnikovning surgun va azoblar orqali qayta tug'ilishi bizga shuni eslatadiki, yiqilish qanchalik chuqur bo'lmasin, vijdon amri bilan poklanish imkoniyati har doim mavjud. Eng qattiq jazo — bu qamoq emas, balki vijdon hukmidir. Qahramonning o'zini o'zi anglashi Dostoyevskiy uchun qahramon kimligi emas, qahramon o'zini kim deb hisoblashi muhim.

Muallif qahramonga yakuniy ta'rif bermaydi (masalan, "u yovuz odam" deb aytmaydi).

Qahramon butun asar davomida o'zini o'zi aniqlab boradi. O'quvchi bu jarayonning guvohi bo'ladi, xolos

Foydalanilgan adabiyotlar:

Dostoyevskiy F.M. "Jinoyat va Jazo" (O'zbek tilidagi nashrlari: Ibrohim G'afurov tarjimasini).

Baxtin M.M. "Dostoyevskiy poetikasi muammolari" (Tadqiqot).

G'afurov I. "Dostoyevskiy olami" (Adabiy-tanqidiy maqolalar to'plami).